

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК"
для студентів спеціальності
8.18010016 "Бізнес-адміністрування"
всіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту та бізнесу.
Протокол № 1 від 27.08.2013 р.

Укладачі: Гаврильченко О. В.
Кіпа Д. В.

P58 Робоча програма навчальної дисципліни "Управлінський облік" для студентів спеціальності 8.18010016 "Бізнес-адміністрування" всіх форм навчання / укл. О. В. Гаврильченко, Д. В. Кіпа. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 39 с. (Укр. мов.)

Подано тематичний план навчальної дисципліни за темами лекцій та лабораторних занять, наведено питання для самостійного вивчення і закріплення знань, систему оцінювання знань студентів.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.18010016 "Бізнес-адміністрування".

Вступ

Управління підприємством – це складний і багатогранний процес. Власникам підприємства, його інвесторам та менеджерам постійно доводиться приймати управлінські рішення, від яких залежать не тільки результати поточної діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної), а й саме існування підприємства як суб'єкта фінансово-господарської діяльності на ринку.

Значення управлінського обліку зростає з розвитком ринкових відносин, підвищенням рівня динамічності і глобалізації довоколишнього підприємницького середовища та загостренням конкуренції, в зв'язку з чим підвищується відповідальність менеджерів за обґрунтоване прийняття стратегічних і поточних управлінських рішень.

Управлінський облік розглядається як система, яка використовує фінансову та нефінансову інформацію, що дозволяє сформувати інформаційну основу для прийняття найбільш виваженого рішення.

Метою вивчення навчальної дисципліни "Управлінський облік" є отримання знань та практичних навичок щодо формування облікових даних про оперативну діяльність підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень на основі використання такої інформації.

Завданням дисципліни є отримання методологічних основ та ознайомлення з нормативною базою щодо обліку витрат фінансово-господарської діяльності підприємств, набуття вміння складати калькуляції витрат, визначати витрати, релевантні для конкретного управлінського рішення, приймати управлінські рішення на основі взаємозв'язку між витратами, обсягом діяльності та прибутком, формувати бюджети та проводити бюджетний аналіз.

Предметом дисципліни є облік витрат операційної діяльності та калькулювання виробничої собівартості продукції, аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності і прибутку, моделі прийняття управлінських рішень на основі аналізу релевантної інформації.

Структура навчальної дисципліни наведена в табл. 1.

Структура робочої програми навчальної дисципліни

Характеристика дисципліни: підготовка магістрів	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 4; у тому числі: змістовних модулів – 1; самостійна робота	Шифр та назва галузі знань: 1801 "Специфічні категорії"	Нормативна. Рік підготовки: 1. Семестр: 1
Кількість годин: усього – 144	Шифр та назва спеціальності: 8.18010016 "Бізнес-адміністрування"	Лекції – 16 год. Лабораторні роботи – 18 год. Самостійна робота – 110 год.
Кількість тижнів викладання навчальної дисципліни – 17. Кількість годин на тиждень – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Вид контролю: залік

1. Кваліфікаційні вимоги до студентів

Навчальна дисципліна "Управлінський облік" є нормативною для магістрів спеціальності 8.18010016 "Бізнес-адміністрування". У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента повинні сформуватися професійні компетентності, які наведені в табл. 2 – 4.

Професійні компетентності та відповідні їм уміння, якими мають володіти випускники спеціальності "Бізнес-адміністрування" освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" після вивчення навчальної дисципліни "Управлінський облік"

Клас професійних завдань	Компетентності фахівців	Уміння фахівців освітньо-професійного рівня "магістр"
1	2	3
1. Планово-проектні	1.1. Здатність до планування фінансово-господарської діяльності підприємства	1.1.1. Формувати та затверджувати узагальнені планові показники фінансово-господарської діяльності. 1.1.2. Здійснювати попереднє формування бюджетів. 1.1.3. Проводити координацію та аналіз бюджетів. 1.1.4. Узгоджувати генеральний бюджет

1	2	3
2. Організаційні	2.1. Здатність до організації управлінського обліку на підприємстві	2.1.1. Розробляти та впроваджувати наказ про облікову політику підприємства. 2.1.2. Розробляти склад та структуру внутрішньогосподарської звітності, визначати порядок її складання та строки звітування. 2.1.3. Розробляти графік документо-обігу підприємства
3. Аналітично-інформаційні	3.1. Здатність до проведення аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	3.1.1. Визначати обсяг діяльності, необхідний для одержання бажаного прибутку. 3.1.2. Визначати прибуток за певного обсягу діяльності. 3.1.3. Визначати вплив зміни витрат, ціни та (або) обсягу діяльності на прибуток підприємства
	3.2. Здатність до аналізу релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	3.2.1. Визначати релевантні витрати і доходи; застосовувати диференційний аналіз релевантних даних для прийняття управлінських рішень. 3.2.2. Здійснювати аналіз рішень на зразок "виробляти чи купувати", "продавати чи обробляти далі". 3.2.3. Запропонувати ціну продукції із застосуванням різних методів ціноутворення. 3.2.4. Застосовувати моделі прийняття рішення за умов невизначеності
4. Обліково-статистичні	4.1. Здатність до ведення управлінського обліку на підприємстві	4.1.1. Організовувати управлінський облік в системі рахунків бухгалтерського обліку; відображувати господарські операції в реєстрах аналітичного та синтетичного обліку. 4.1.2. Складати управлінську звітність, що містить інформацію, необхідну для економічного аналізу, стратегічного, тактичного та оперативного планування та регулювання фінансово-господарської діяльності підприємства

**Предметні компетентності та відповідні їм знання, уміння
та навички з навчальної дисципліни**

Тема	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5
Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку	Визначення поняття управлінського обліку, характеристика його методів	Розкривати актуальність створення системи управлінського обліку. Характеризувати основні об'єкти управлінського обліку. Розуміти роль управлінського обліку в системі сучасного менеджменту. Описувати процес прийняття управлінських рішень. Пояснювати взаємозв'язок та відмінності управлінського та фінансового обліку. Описувати основні етапи розвитку та принципи управлінського обліку. Застосовувати управлінський облік у системі рахунків	Здатність визначати місце управлінського обліку в загальній системі управління підприємства	Визначення особливостей застосування первинних документів та форм звітності для управлінського та фінансового обліку
Тема 2. Класифікація і поведінка витрат	Знання законодавчих та нормативних актів, що визначають склад виробничих витрат. Визначення понять витрати, функція витрат. Методи визначення функції витрат	Розуміти значення термінів "витрати" і "затрати". Розуміти особливості класифікації витрат у системі управлінського обліку. Визначати поведінку витрат у системі управлінського обліку. Описати функції витрат	Здатність до практичного використання класифікації витрат	Визначення особливостей класифікації витрат у системі управлінського обліку

1	2	3	4	5
Тема 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	Визначення поняття "точка беззбитковості". Сутність та економічна інтерпретація маржинального доходу. Показники, що характеризують вплив зміни обсягу реалізації на прибуток	<p>Розкривати суть та значення аналізу беззбитковості.</p> <p>Тлумачити принцип побудови економічної моделі співвідношення "витрати – обсяг – прибуток".</p> <p>Застосовувати бухгалтерську модель "витрати – обсяг – прибуток".</p> <p>Використовувати методи визначення точки беззбитковості.</p> <p>Обчислювати поріг рентабельності, запас фінансової міцності та операційний важіль.</p> <p>Користуватися припущеннями, яких необхідно дотримуватися при здійсненні аналізу беззбитковості</p>	Здатність до використання взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку для вирішення конкретних управлінських завдань	Обґрунтування управлінського рішення щодо припинення діяльності збиткового підрозділу
Тема 4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції	Сутність понять "облік витрат", "калькулювання". Об'єкти обліку витрат, об'єкти калькулювання. Класифікація систем калькулювання. Методи обліку витрат і методи калькулювання	<p>Розраховувати виробничу собівартість та собівартість реалізованої продукції у фінансовому обліку.</p> <p>Розраховувати повну собівартість одиниці готової продукції в управлінському обліку.</p> <p>Порівнювати порядок калькулювання у системах управління витратами підприємства за повними та змінними витратами</p>	Здатність до визначення собівартості продукції залежно від об'єкта витрат та повноти включення затрат	Визначення особливостей обліку витрат і калькулювання собівартості продукції при використанні відповідної системи управлінського обліку

1	2	3	4	5
Тема 5. Системи калькулювання за повними витратами	Склад прямих та накладних виробничих витрат, порядок їх обліку. Порядок розподілу загальновиробничих витрат. Порядок оцінки незавершеного виробництва	<p>Використовувати систему калькулювання собівартості продукції за повними витратами.</p> <p>Розрізняти характерні відмінності систем обліку за повними та змінними витратами.</p> <p>Калькулювати собівартість за видами діяльності.</p> <p>Здійснювати облік витрат допоміжних виробництв та засвоїти порядок розподілу їх послуг</p>	<p>Здатність до здійснення обліку прямих та непрямих витрат, калькулювання виробничої собівартості продукції.</p> <p>Здатність до визначення фінансового результату у системі калькулювання за повними витратами</p>	Визначення переваг використання системи калькулювання за повними витратами
Тема 6. Системи калькулювання за змінними витратами	Порядок розрахунку маржинального доходу та проведення облікових робіт у системі калькулювання за змінними витратами	<p>Розуміти сутність та значення системи калькулювання за змінними витратами.</p> <p>Пояснювати порядок формування собівартості за методом "директ-костинг".</p> <p>Користуватися основними принципами простого та розвиненого директ-костингу</p>	<p>Здатність до застосування основних показників калькулювання собівартості продукції за методом "директ-костинг".</p> <p>Здатність до визначення фінансового результату у системі калькулювання за змінними витратами</p>	Визначення переваг використання системи калькулювання за змінними витратами
Тема 7. Облік і контроль за центрами відповідальності	Типи центрів відповідальності, облік та оцінка їх діяльності. Поняття "трансфертна ціна". Методи трансфертного ціноутворення	<p>Пояснювати сутність центрів відповідальності та децентралізації управління.</p> <p>Описувати типи центрів відповідальності.</p> <p>Розкривати сутність внутрішньої звітності.</p> <p>Розуміти суть та значення трансфертного ціноутворення</p>	<p>Здатність до застосування основних методів визначення трансфертних цін.</p> <p>Здатність до аналізу діяльності центрів відповідальності</p>	Використання гнучких бюджетів для аналізу діяльності центрів відповідальності

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5
Тема 8. Бюджетування і контроль	Сутність бюджетування, види бюджетів. Етапи складання бюджетів	Пояснювати суть, мету та значення бюджетування. Використовувати статичні та гнучкі бюджети	Здатність до складання основних видів бюджетів. Здатність до розробки генерального бюджету та взаємоузгодження його елементів	Проведення контролю за виконанням бюджетів та аналіз відхилень
Тема 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	Етапи прийняття управлінського рішення. Методи ціноутворення. Порядок обґрунтованого вибору програм використання обмежених ресурсів	Характеризувати релевантну та не релевантну інформацію. Формувати інформацію для прийняття рішень у процесі постачання. Формувати інформацію для прийняття рішень у процесі виробництва. Обґрунтувати прийняття інвестиційних рішень у перспективі. Оцінити вартість грошових коштів у часі для прийняття інвестиційних рішень. Використовувати таблиці коефіцієнтів дисконтування	Здатність до постановки та вирішення задач обліку релевантних витрат і доходів для прийняття поточних та довгострокових рішень	Прийняття управлінського рішення в умовах невизначеності. Оцінка інвестиційних проектів на основі відповідних критеріїв. Розробка моделей прийняття поточних рішень

**Когнітивні та особисті компетентності та відповідні їм уміння,
яким мають володіти випускники спеціальності
"Бізнес-адміністрування" освітньо-кваліфікаційного рівня
"магістр" після вивчення навчальної дисципліни**

Компетентності фахівця	Уміння фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"
1. Здатність організувати і здійснювати управлінський облік	1.1. Забезпечувати своєчасний збір і систематизацію достовірної інформації про фактичні та планові витрати фінансового-господарської діяльності. 1.2. Складати внутрішньогосподарську звітність підприємства
2. Здатність використовувати класифікацію витрат залежно від прийняття конкретних управлінських рішень	2.1. Класифікувати витрати за різними ознаками і використовувати набуті знання для складання фінансової та внутрішньогосподарської звітності, прийняття рішень та контролю за їх виконанням 2.2. Розуміти поведінку витрат. 2.3. Визначати функцію витрат за допомогою різних методів. 2.4. Оцінювати надійність функції витрат. 2.5. Визначати резерви зниження витрат, приймати ефективні управлінські рішення з метою оптимізації витрат
3. Здатність здійснювати калькулювання витрат	3.1. Визначати об'єкт витрат та описувати систему виробничого обліку. 3.2. Описувати та застосовувати систему калькулювання витрат за замовленням, процесом. 3.3. Обчислювати та застосовувати ставку розподілу накладних витрат. 3.4. Застосовувати калькулювання змінних витрат для прийняття управлінських рішень
4. Здатність здійснювати бюджетування витрат	4.1. Визначати переваги складання бюджетів для прийняття управлінських рішень. 4.2. Оцінювати ефективність і результативність діяльності на підставі аналізу відхилень

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тематичний план навчальної дисципліни включає дев'ять тем, які логічно пов'язані між собою.

Навчальний процес здійснюється в таких формах: лекції, лабораторні заняття, самостійна робота студентів. У табл. 5 наведено тематичний план та структуру залікового кредиту навчальної дисципліни.

Таблиця 5

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Теми	лекції	Кількість годин, відведених на:		Усього
		лабораторні заняття	самостійні у роботі	
1	2	4	5	6
Змістовний модуль 1. Класифікація, облік та аналіз витрат для цілей управління				
1. Мета, зміст і організація управлінського обліку	1	2	10	13
2. Класифікація і поведінка витрат	1	2	12	15
3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	2	2	12	16
4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції	2	2	12	16
5. Системи калькулювання за повними витратами	2	2	12	16
6. Системи калькулювання за змінними витратами	2	2	12	16
7. Облік і контроль за центрами відповідальності	2	2	12	16
8. Бюджетування і контроль	2	2	14	18
9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	2	2	14	18
Разом	16	18	110	144

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Класифікація, облік та аналіз витрат для цілей управління

Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

1.1. Поняття управлінського обліку та еволюція його змісту.

Поняття управлінського обліку. Предмет, метод та завдання управлінського обліку. Об'єкти управлінського обліку. Етапи розвитку управлінського обліку.

1.2. Місце управлінського обліку в системі менеджменту.

Сутність управління. Структурна схема управління підприємством. Значення облікової інформації для прийняття управлінських рішень.

1.3. Порівняльна характеристика управлінського, фінансового та податкового обліку.

Відмінності управлінського, фінансового та податкового обліку за метою обліку, ступенем регламентації, масштабами охоплення інформацією, методологічним забезпеченням, користувачами інформації, термінами складання звітності, точністю інформації, методами здійснення обліку, ступенем відповідальності та іншими ознаками.

1.4. Принципи і системи організації управлінського обліку.

Принципи управлінського обліку: принцип методологічного плюралізму, орієнтація обліку на досягнення стратегічних цілей підприємства, принцип результативності, принцип відповідальності за прийняття рішень, принцип комплексності, принцип "різна собівартість для різних цілей", принцип економічності.

Система управлінського та виробничого обліку. Класифікація систем управлінського обліку. Організація управлінського обліку. Основні чинники впливу на побудову системи управлінського обліку на підприємстві. Етапи організації управлінського обліку на підприємстві.

Тема 2. Класифікація і поведінка витрат

2.1. Сутність витрат і необхідність їх класифікації.

Законодавчі та нормативні акти, що визначають склад витрат виробництва. Національні П(С)БО 9 "Запаси" та 16 "Витрати". Класифікація витрат за порядком формування фінансового результату підприємства.

2.2. Напрями класифікації витрат в управлінському обліку та їх характеристика.

Класифікація витрат з метою оцінки запасів і визначення фінансового результату: вичерпані та невичерпані, витрати на продукцію та витрати періоду; прямі та непрямі витрати; основні та накладні; одноелементні та комплексні; витрати на продукцію (роботи, послуги),

витрати на процес та витрати центру відповідальності; елементи витрат та статті витрат; витрати звичайної діяльності та надзвичайні витрати.

Класифікація витрат для прийняття управлінських рішень і планування: змінні та постійні; релевантні та нерелевантні; дійсні та можливі; маржинальні, інкрементні та середні; витрати, які враховуються при прийнятті рішень, витрати, які не враховуються при прийнятті рішень, безповоротні та вміненні (уявні) витрати.

Класифікація витрат з метою здійснення процесу контролю та регулювання: продуктивні та непродуктивні; регульовані та нерегульовані; контрольовані та неконтрольовані; в межах норм, відхилення від норм.

2.3. Собівартість продукції та її види.

Сутність собівартості та завдання калькулювання собівартості продукції. Види собівартості. Повна собівартість продукції.

2.4. Поведінка витрат.

Сутність поведінки витрат. Чинники витрат. Оцінювання витрат. Функція витрат. Методи визначення функції витрат. Технологічний (інжиніринговий) аналіз. Аналіз рахунків. Метод вищої – нижчої точки (аналіз діапазону обсягів діяльності). Метод візуальних пристосувань. Регресійний аналіз.

Врахування чиннику невизначеності при прийнятті управлінських рішень.

Тема 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

3.1. Мета та методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку.

Мета здійснення аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку. Економічна і бухгалтерська моделі аналізу "витрати – обсяг діяльності – прибуток". Математичні та графічні методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку. Точка беззбитковості. Методи визначення точки беззбитковості. Маржинальний дохід.

3.2. Аналіз впливу зміни витрат та обсягу виробництва і реалізації продукції на прибуток підприємства.

Коефіцієнт маржинального доходу, поріг рентабельності, запас фінансової міцності, коефіцієнт запасу міцності та операційний важіль. Метод порівняння показників звітів про фінансові результати підприємства до і після зміни певного чинника. Метод диференційного аналізу

показників. Метод порівняння суми маржинального доходу до і після зміни певного чинника. Диференційний прибуток.

3.3. Взаємозв'язок "витрати – обсяг – прибуток" в умовах виробництва декількох видів продукції.

Комбінація продажу. Середньозважений маржинальний дохід. Зміна маржинального доходу при асортиментних зрушеннях у випуску та реалізації продукції. Обґрунтування управлінського рішення щодо припинення діяльності збиткового підрозділу. Припущення, покладені в основу аналізу витрат, обсягу діяльності та прибутку.

Тема 4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

4.1. Об'єкти обліку витрат та об'єкти калькулювання.

Сутність обліку витрат та калькулювання. Об'єкти та етапи обліку витрат. Об'єкти та призначення калькулювання. Взаємозв'язок та відмінності між обліком витрат та калькулюванням. Первинні документи обліку витрат.

4.2. Прийоми калькулювання витрат та види калькуляцій.

Поняття калькуляції. Методичні прийоми (способи) калькулювання витрат: спосіб нагромадження (підсумовування) витрат, спосіб розподілу витрат, спосіб прямого розрахунку витрат, спосіб виключення витрат. Класифікація калькуляцій витрат відповідно до часу складання калькуляцій, рівня узагальнення витрат, рівня охоплення витрат, характеру виробництва продукції, одиниць калькулювання.

4.3. Облік і калькулювання витрат за замовленнями, визначення ціни контракту.

Первинні документи, які використовують при обліку витрат за замовленнями. Розподіл загальнопромислових та адміністративних витрат між замовленнями. Підходи до визначення ціни контракту.

4.4. Облік і калькулювання витрат за процесами (переділами).

Сфери застосування обліку і калькулювання витрат за процесами. Простий і складний процесні методи калькулювання витрат. Способи визначення фактичної собівартості продукції при передільному методі: метод ФІФО та метод середньозваженої собівартості. Еквівалент одиниці готової продукції. Собівартість еквівалентної одиниці готової продукції.

4.5. Системи калькулювання Direct-cost та Standart-cost.

Сутність систем калькулювання *Direct-cost* та *Standart-cost*. Порівняння порядку калькулювання у системах управління витратами підприємства за повними та змінними витратами. Нормативний метод обліку витрат.

4.6. Формування витрат підприємства на рахунках бухгалтерського обліку, у бухгалтерській та фінансовій звітності.

Порядок формування прибутку при використанні систем управління витратами підприємства за повними та змінними витратами. Розкриття складу та структури витрат у фінансовій та управлінській звітності.

Тема 5. Системи калькулювання за повними витратами

5.1. Сутність та особливості системи калькулювання собівартості продукції за повними витратами.

Переваги та недоліки системи калькулювання за повними витратами. Елементи повної собівартості продукції.

5.2. Облік прямих виробничих витрат.

Облік прямих матеріальних витрат. Облік прямих трудових витрат. Облік інших прямих витрат.

5.3. Облік непрямих витрат і порядок віднесення їх на собівартість продукції.

Загальновиробничі витрати. Склад загальновиробничих витрат. Бази розподілу загальновиробничих витрат. Методи розподілу виробничих накладних витрат. Порядок формування виробничої собівартості продукції відповідно до П(С)БО 16 "Витрати".

5.4. Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (ABC-метод).

Сфери застосування ABC-методу. Відмінності функціональних систем калькулювання від традиційних. Суть калькулювання на основі діяльності. Порядок здійснення калькулювання на основі діяльності.

Тема 6. Системи калькулювання за змінними витратами

6.1. Особливості системи калькулювання за змінними витратами.

Переваги та недоліки системи калькулювання змінних витрат. Принципи калькулювання собівартості за змінними витратами. Порядок облікових робіт у системі калькулювання за змінними витратами.

6.2. Маржинальний дохід у системі калькулювання за змінними витратами.

Порядок розрахунку маржинального доходу. Значення маржинального доходу в системі калькулювання за змінними витратами.

Тема 7. Облік і контроль за центрами відповідальності

7.1. Сутність і типи центрів відповідальності.

Об'єктивна необхідність децентралізації управління. Поняття "центр відповідальності" та "облік за центрами відповідальності". Особливості обліку за центрами відповідальності та принципи їх формування. Типи центрів відповідальності: центри витрат, центри доходів, центри прибутку, центри інвестицій. Обслуговуючі, матеріальні, виробничі та управлінські центри відповідальності.

7.2. Облік та оцінка діяльності центрів відповідальності.

Основні критерії оцінювання діяльності центрів відповідальності. Облік та оцінка центрів витрат. Облік та оцінка центрів доходів. Облік та оцінка центрів прибутку.

Облік та оцінка центрів інвестицій. Прибутковість інвестицій, додана економічна вартість.

Етапи вибору показників оцінювання діяльності центрів відповідальності. Внутрішня звітність.

7.3. Трансфертне ціноутворення.

Сутність та види трансфертних цін. Методи встановлення трансфертних цін. Метод ринкової ціни. Метод фактичних витрат. Метод кошторисних витрат. Трансфертне ціноутворення на базі змішаних цін. Застосування методів трансфертного ціноутворення на підприємствах і корпораціях країн світу.

7.4. Розвиток обліку відповідальності.

Функціонально-орієнтована система обліку відповідальності. Модель стратегічного аналізу діяльності підприємства.

Тема 8. Бюджетування і контроль

8.1. Сутність бюджетування та види бюджетів.

Сутність, мета й призначення бюджетування. Бюджетування в системі планування діяльності підприємства. Бюджетування як метод управлінського обліку. Бюджетний період. Класифікація бюджетів. Принципи організації бюджетування.

8.2. Методи розробки бюджетів та організація бюджетування.

Методи розробки бюджетів. Бюджетування додаткове, бюджетування з "нуля", бюджетування програм, бюджетування на основі маркетингових досліджень, бюджетування життєвого циклу продукції. Варіанти організації процесу бюджетування та їх характеристика.

Бюджетний комітет. Інструкція з організації бюджетування, характеристика основних її розділів.

Порядок розробки бюджетів. Основний бюджетний чинник.

8.3. Організація бюджетного контролю.

Сутність, завдання та порядок здійснення бюджетного контролю. Звіт про виконання бюджету. Аналіз відхилень фактичних і бюджетних показників. Сприятливі та несприятливі відхилення від бюджету. Відхилення, зумовлені плануванням та відхилення, зумовлені діяльністю. Використання даних гнучкого бюджету при аналізі відхилень. Порядок обчислення відхилень фактичних фінансових результатів від бюджетних за умови застосування систем калькулювання повних і змінних витрат. Аналіз впливу відхилень фактичних показників від бюджетних на прибуток підприємства.

Тема 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

9.1. Сутність релевантного підходу та диференційного аналізу при прийнятті управлінських рішень.

Характеристика релевантної та не релевантної інформації. Етапи прийняття управлінських рішень та їх класифікація. Диференційний аналіз релевантної інформації.

9.2. Аналіз інформації при прийнятті операційних управлінських рішень.

Види операційних управлінських рішень. Альтернативні управлінські рішення. Види альтернативних управлінських рішень. Оптимальний (найекономічніший) обсяг матеріальних запасів.

9.3. Управлінські рішення стосовно ціноутворення.

Моделі прийняття рішень щодо ціноутворення: економічна модель, витратна модель. Порядок обґрунтування ціни за умов невизначеності та мінливості зовнішнього середовища.

9.4. Прийняття інвестиційних рішень.

Методи оцінки інвестицій. Статичні методи оцінки інвестицій. Облікова норма прибутку на інвестиції. Метод розрахунку терміну окупності інвестицій.

Динамічні методи оцінки інвестицій. Методи дисконтування грошових надходжень. Метод ануїтетів. Метод обчислення чистої дисконтної вартості. Метод розрахунку внутрішньої норми рентабельності.

4. Плани лекцій

Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

1.1. Поняття управлінського обліку та еволюція його змісту.

1.2. Місце управлінського обліку в системі менеджменту.

1.3. Порівняльна характеристика управлінського, фінансового та податкового обліку.

1.4. Принципи і системи організації управлінського обліку.

Література: [1 – 8].

Тема 2. Класифікація і поведінка витрат

2.1. Сутність витрат і необхідність їх класифікації.

2.2. Напрями класифікації витрат в управлінському обліку та їх характеристика.

2.3. Собівартість продукції та її види.

2.4. Поведінка витрат.

Література: [3 – 8].

Тема 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

3.1. Мета та методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку.

3.2. Аналіз впливу зміни витрат та обсягу виробництва і реалізації продукції на прибуток підприємства.

3.3. Взаємозв'язок "витрати – обсяг – прибуток" в умовах виробництва декількох видів продукції.

Література: [3 – 8].

Тема 4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

4.1. Об'єкти обліку витрат та об'єкти калькулювання.

4.2. Прийоми калькулювання витрат та види калькуляцій.

4.3. Облік і калькулювання витрат за замовленнями, визначення ціни контракту.

4.4. Облік і калькулювання витрат за процесами (переділами).

4.5. Системи калькулювання *Direct-cost* та *Standart-cost*.

4.6. Формування витрат підприємства на рахунках бухгалтерського обліку, у бухгалтерській та фінансовій звітності.

Література: [3 – 8].

Тема 5. Системи калькулювання за повними витратами

5.1. Сутність та особливості системи калькулювання собівартості продукції за повними витратами.

5.2. Облік прямих виробничих витрат.

5.3. Облік непрямих витрат і порядок віднесення їх на собівартість продукції.

5.4. Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (ABC-метод).

Література: [2 – 8].

Тема 6. Системи калькулювання за змінними витратами

6.1. Особливості системи калькулювання за змінними витратами.

6.2. Маржинальний дохід у системі калькулювання за змінними витратами.

Література: [2 – 8].

Тема 7. Облік і контроль за центрами відповідальності

7.1. Сутність і види центрів відповідальності.

7.2. Облік та оцінка діяльності центрів відповідальності.

7.3. Трансфертне ціноутворення.

7.4. Розвиток обліку відповідальності.

Література: [1 – 8].

Тема 8. Бюджетування і контроль

8.1. Сутність бюджетування та види бюджетів.

8.2. Методи розробки бюджетів та організація бюджетування.

8.3. Організація бюджетного контролю.

Література: [1 – 8].

Тема 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

9.1. Сутність релевантного підходу та диференційного аналізу при прийнятті управлінських рішень.

9.2. Аналіз інформації при прийнятті операційних управлінських рішень.

9.3. Управлінські рішення стосовно ціноутворення.

9.4. Прийняття інвестиційних рішень.

Література: [1 – 8].

5. Лабораторні заняття

Управлінський облік є важливою інформаційною й одночасно обслуговуючою системою, яка надає інформацію внутрішнім користувачам для ефективного планування, контролю та прийняття управлінських рішень. Проте без використання сучасних інформаційних технологій реалізувати всі функції управлінського обліку повністю не можливо.

Роль та місце інформаційних технологій постійно зростає, вони є засобом удосконалення управлінської діяльності та системи управлінського обліку зокрема. При цьому інформаційні технології сприяють якіснішому управлінню через здешевлення і підвищення ефективності управлінських рішень і опосередковано – підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Виконання студентами лабораторних робіт займає важливе місце в навчальному процесі – воно сприяє надбанню практичних навичок при розв'язанні відповідних задач.

Метою проведення лабораторних занять з навчальної дисципліни "Управлінський облік" є закріплення студентами знань та умінь з проблем управлінського обліку на основі використання сучасних програмних продуктів, зокрема вирішення завдань щодо інформаційного забезпечення ефективного бюджетування, обліку, контролю та прийняття управлінських рішень для цілей управління в галузі управлінського обліку.

Лабораторне заняття 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

Підготовка інформаційної бази для прийняття відповідних управлінських рішень. Управлінський облік в автономній та інтегрованій системах побудови плану рахунків.

Література: [1; 3 – 5; 9].

Лабораторне заняття 2. Класифікація і поведінка витрат

Вирішення завдань з розподілу витрат на постійні та змінні з використанням методу вищої-нижчої точки, візуального методу, методу регресійного аналізу, методу найменших квадратів та спрощеного статистичного методу.

Література: [3 – 5; 9].

Лабораторне заняття 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

Визначення точки беззбитковості методом маржинального доходу та графічним методом. Розрахунок коефіцієнта маржинальних надходжень, рівня завантаження у точці беззбитковості, порогу рентабельності, запасу фінансової міцності та операційного важелю.

Література: [1 – 5; 9].

Лабораторне заняття 4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

Калькулювання витрат за замовленнями та за процесами. Облік та розподіл загальновиробничих витрат.

Література: [1 – 5; 9].

Лабораторне заняття 5. Системи калькулювання за повними витратами

Розрахунок собівартості продукції та визначення фінансового результату в системі обліку та калькулювання за повними витратами.

Література: [1 – 5; 9].

Лабораторне заняття 6. Системи калькулювання за змінними витратами

Розрахунок собівартості продукції з використанням методу "директ-костинг". Визначення фінансового результату в системі обліку та калькулювання за змінними витратами.

Література: [1 – 5; 9].

Лабораторне заняття 7. Облік і контроль

за центрами відповідальності

Проведення оцінки діяльності центрів витрат, центрів доходів, центрів прибутку та центрів інвестицій. Визначення трансфертної ціни. Розрахунок прибутку при використанні різних методів трансфертного ціноутворення.

Література: [1 – 5; 9].

Лабораторне заняття 8. Бюджетування і контроль

Розробка основного (генерального) бюджету та взаємоузгодження його елементів. Розробка бюджету продажу, бюджету виробництва та бюджету забезпечення матеріальними ресурсами. Зведений розрахунок операційних фінансових результатів господарської діяльності підприємства.

Література: [1 – 5; 9].

Лабораторне заняття 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

Оцінювання грошових потоків при прийнятті інвестиційних управлінських рішень з використанням статичних методів (облікова норма прибутку на інвестиції, метод розрахунку терміну окупності інвестицій) та динамічних методів (дисконтування грошових потоків, метод ануїтетів, обчислення чистої дисконтної вартості, розрахунок внутрішньої норми рентабельності).

Література: [1 – 5; 9].

6. Самостійна робота студентів

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу. Вона полягає у вивченні й опрацюванні навчально-методичної та періодичної літератури; законодавчих і нормативних актів та у виконанні навчальних завдань при підготовці до лабораторних занять, поточного та семестрового контролю.

Мета самостійної роботи – вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни.

Перелік питань для самостійної роботи студентів наведено далі.

Питання для самостійного опрацювання

Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

1. Концепція управлінського обліку в міжнародній практиці.
2. Необхідність створення системи управлінського обліку на вітчизняних підприємствах.
3. Користувачі облікової інформації.
4. Особливості застосування первинних документів для управлінського та фінансового обліку.
5. Документообіг та основи його організації.
6. Методичні підходи до побудови плану рахунків управлінського обліку.

Література: [1 – 8].

Тема 2. Класифікація і поведінка витрат

1. Тлумачення понять "витрати" та "затрати" у різних системах обліку.
2. Класифікація витрат за порядком формування фінансового результату підприємства.
3. Переваги та недоліки використання регресійного аналізу з метою побудови функції витрат.
4. Концепція найменших квадратів та порядок та порядок відповідних розрахунків для визначення функції витрат.
5. Ризик в управлінському обліку.

Література: [3 – 8].

Тема 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

1. Значення аналізу беззбитковості.
2. Основні припущення відносно поведінки витрат, що використовуються при побудові графіків беззбитковості.
3. Оцінка життєвого циклу продукції.
4. Напівмаржа, її суть та значення.
5. Основні принципи формування стратегії діяльності підприємства залежно від зміни фінансової міцності.
6. Концепція маржинального прибутку.
7. Особливості аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку на основі чистого прибутку (з урахуванням оподаткування).

Література: [3 – 8].

Тема 4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

1. Облік, оцінка та контроль витрат за економічними елементами.
 2. Облік і контроль витрат за статтями калькуляції.
 3. Порядок визначення фінансового результату при застосуванні систем *Direct-costing* та *Standart-cost*.
 4. Нормативний метод обліку витрат.
 5. Напрями вдосконалення фінансової звітності щодо розкриття витрат підприємства.
 6. Система управління витратами та її основні складові.
- Література: [3 – 8].

Тема 5. Системи калькулювання за повними витратами

1. Облік витрат допоміжних виробництв і порядок розподілу послуг.
 2. Калькулювання виробничої собівартості продукції.
 3. Характеристика, облік і оцінка зворотних відходів.
 4. Облік амортизації та методи її нарахування.
 5. Облік і оцінка втрат від браку.
 6. Облік та оцінка незавершеного виробництва.
 7. Облік невиробничих витрат.
 8. Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (*ABC-метод*).
- Література: [2 – 8].

Тема 6. Системи калькулювання за змінними витратами

1. Простий та розвинений директ-костинг.
 2. Характеристика специфічних та загальних постійних витрат, їх використання в системі розвиненого директ-костингу.
 3. Суть та значення коефіцієнта змінних витрат.
 4. Суть та значення коефіцієнта маржинальних надходжень.
- Література: [2 – 8].

Тема 7. Облік і контроль за центрами відповідальності

1. Особливості децентралізованого обліку.

2. Основні напрями формування інформації в системі обліку в сучасних умовах.

3. Звіт центру відповідальності: основні показники та порядок складання.

4. Методи трансфертного ціноутворення.

Література: [1 – 8].

Тема 8. Бюджетування і контроль

1. Переваги складання бюджетів для прийняття управлінських рішень.

2. Порядок розробки бюджетів. Основний бюджетний чинник.

3. Порядок та причини перегляду бюджетів.

4. Порядок взаємоузгодження та взаємопоеднання бюджетів.

5. Способи аналізу відхилень фактичних показників від бюджетних.

Література: [1 – 8].

Тема 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

1. Наслідки відсутності релевантної інформації.

2. Визначення моменту розміщення замовлень та підбір оптимального "портфеля замовлень".

3. Управління дебіторською заборгованістю.

4. Особливості та порядок прийняття довгострокових рішень.

5. Раціонавання капіталу.

Література: [1 – 8].

7. Контрольні питання для самодіагностики

Змістовний модуль 1. Класифікація, облік та аналіз витрат для цілей управління

Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

1. Сутність управлінського обліку та його функції у системі управління підприємством.

2. Історичні аспекти становлення і розвитку управлінського обліку.

3. Предмет і об'єкти управлінського обліку.

4. Метод і методичні прийоми управлінського обліку.

5. Мета та основні завдання організації управлінського обліку на підприємстві.

6. Спільні риси та відмінності фінансового та управлінського обліку.

Література: [1 – 8].

Тема 2. Класифікація і поведінка витрат

1. Поясніть сутність витрат.

2. Сутність і завдання класифікації витрат за економічними елементами та статтями калькуляції.

3. Поясніть сутність продуктивних та непродуктивних витрат, одноелементних та комплексних витрат.

4. Як групують витрати за об'єктами обліку, центрами відповідальності та календарними періодами?

5. Як групують витрати за видами діяльності підприємства?

6. Назвіть основні напрями класифікації витрат в управлінському обліку.

7. Дайте характеристику релевантних, нерелевантних та диференційних витрат.

8. Як групують витрати за рівнем їх контрольованості?

9. Сутність поведінки та функції витрат.

10. Характеристика методів побудови функції витрат.

11. Особливості побудови функції витрат і доходів за умов невизначеності.

Література: [3 – 8].

Тема 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

1. Сутність і основні завдання аналізу "витрати – обсяг діяльності – прибуток".

2. Характеристика аналітичного методу визначення точки беззбитковості.

3. Характеристика графічного методу визначення точки беззбитковості.

4. Сутність та порядок обчислення показників запасу міцності та коефіцієнта запасу міцності.

5. Особливості аналізу "витрати – обсяг діяльності – прибуток" у разі виробництва і реалізації підприємством декількох видів продукції.

6. Основні припущення аналізу "витрати – обсяг діяльності – прибуток".

7. Методи аналізу впливу зміни витрат, обсягу виробництва та реалізації продукції на прибуток підприємства.

8. Порядок обчислення коефіцієнта операційного леввериджу.

9. Сутність ефекту операційного леввериджу та порядок його обчислення.

Література: [3 – 8].

Тема 4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

1. Сутність об'єктів обліку витрат та об'єктів калькулювання.

2. Порядок побудови системи калькулювання витрат.

3. Сутність та прийоми калькулювання витрат.

4. Сутність собівартості та завдання калькулювання собівартості.

5. Характеристика обліку і калькулювання витрат за замовленнями.

6. Характеристика обліку і калькулювання витрат за процесами.

7. Порядок обчислення показника еквівалентної одиниці готової продукції.

Література: [3 – 8].

Тема 5. Системи калькулювання за повними витратами

1. Характеристика системи обліку та калькулювання за повними витратами.

2. Основні елементи повної собівартості продукції.

3. Основні варіанти обліку витрат і калькулювання повної собівартості продукції в системі управлінського обліку.

4. Особливості обліку прямих та непрямих витрат і віднесення їх на собівартість продукції.

5. Бази розподілу загальноновиробничих витрат.

6. Облік прямих матеріальних витрат.

7. Особливості калькулювання витрат за видами діяльності.

Література: [2 – 8].

Тема 6. Системи калькулювання за змінними витратами

1. Суть та значення маржинальної собівартості.

2. Які основні принципи застосування системи калькулювання за змінними витратами?

3. Порядок формування собівартості за методом "директ-костинг".

4. Особливості системи "директ-костинг".
 5. Переваги та недоліки системи "директ-костинг".
- Література: [2 – 8].

Тема 7. Облік і контроль за центрами відповідальності

1. Сутність і види центрів відповідальності.
 2. Основні завдання організації обліку за центрами відповідальності.
 3. Звітність центрів відповідальності та оцінка результатів їх діяльності.
 4. Сутність і види трансфертних цін.
 5. Переваги та недоліки трансфертного ціноутворення на основі ринкових цін.
 6. Характеристика трансфертного ціноутворення на основі витрат.
 7. Особливості системи обліку відповідальності, орієнтованої на процеси.
- Література: [1 – 8].

Тема 8. Бюджетування і контроль

1. Сутність і завдання бюджетування витрат, доходів і фінансових результатів.
 2. Класифікація бюджетів.
 3. Характеристика гнучкого бюджетування.
 4. Основні принципи бюджетування.
 5. Методи розробки бюджетів та їх характеристика.
 6. Послідовність розробки бюджетів на підприємстві.
 7. Функції та методи бюджетного контролю.
 8. Способи аналізу відхилень фактичних показників від бюджетних.
- Література: [1 – 8].

Тема 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

1. Поясніть сутність релевантного підходу до прийняття управлінських рішень.
2. Дайте характеристику диференційного аналізу релевантної інформації при прийнятті управлінських рішень.
3. Назвіть особливості і склад операційних управлінських рішень.

4. Поясніть сутність і порядок аналізу облікової інформації при прийнятті рішень про спеціальне замовлення.

5. Дайте характеристику аналізу релевантної інформації при прийнятті рішень про розширення чи скорочення сегмента діяльності.

6. Охарактеризуйте порядок аналізу релевантної інформації при прийнятті рішень про оптимальне використання ресурсів.

7. Назвіть методи аналізу релевантної інформації при прийнятті рішення щодо встановлення ціни на продукцію.

8. Поясніть порядок аналізу інформації при прийнятті рішення про оптимальний обсяг закупівлі запасів.

9. Поясніть особливості і склад довгострокових управлінських рішень.

Література: [1 – 8].

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота проводиться за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять з окремими студентами з метою підвищення рівня їхньої підготовки та розвитку індивідуальних творчих здібностей, консультацій викладача, а також перевірки результатів самостійної роботи студентів.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

індивідуальних консультацій (запитання-відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводяться у вигляді:

індивідуального захисту самостійних та індивідуальних завдань;

підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;

підготовки рефератів для виступу на науковій конференції.

9. Методики активізації процесу навчання

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів та їх зацікавленість процесом і результатами навчальної праці забезпечується не

окремими фрагментарними заходами, а якісною організацією всіх компонентів навчального процесу.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів при викладанні дисципліни пов'язана, насамперед, із новими формами, методами та засобами навчання, що отримали назву "активних". Серед них: ділова гра; проблемні лекції; міні-лекції; робота в малих групах (табл. 6).

Таблиця 6

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни

Теми занять	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку	<i>Міні-лекція</i> з питань сутності управлінського обліку, його функцій, об'єкта, предмета, методів та організації управлінського обліку на підприємстві.
1	2
Тема 2. Класифікація і поведінка витрат	<i>Дискусія</i> з питань особливостей бухгалтерського та управлінського обліку, ролі та місця управлінського обліку в загальній системі управління підприємством. <i>Презентація</i> результатів роботи в малих групах <i>Проблемна лекція</i> з питань класифікації витрат та їх поведінки. <i>Дискусія</i> з питань практичного використання класифікації витрат підприємства. <i>Презентація</i> результатів роботи в малих групах
Тема 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	<i>Проблемна лекція</i> з питань вивчення зв'язку витрат та прибутку, прибутку та обсягів діяльності, оптимізації витрат. <i>Презентація</i> результатів роботи в малих групах
Тема 4. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції	<i>Міні-лекція</i> з питань порівняння результатів калькулювання собівартості за різними системами. <i>Дискусія</i> з удосконалення методів обліку витрат
Тема 5. Системи калькулювання за повними витратами	<i>Проблемна лекція</i> з питання доцільності застосування системи калькулювання за повними витратами в різних галузях

Закінчення табл. 6

Тема 6. Системи калькулювання за змінними витратами	виробництва та послуг. <i>Презентація</i> результатів роботи в малих групах <i>Проблемна лекція</i> з питання доцільності застосування системи калькулювання за змінними витратами в різних галузях виробництва та послуг. <i>Презентація</i> результатів роботи в малих групах
Тема 7. Облік і контроль за центрами відповідальності	<i>Міні-лекція</i> з питань визначення понять "центр витрат", "центр доходів", "центр прибутку", "центр інвестицій". <i>Презентація</i> результатів роботи в малих групах
Тема 8. Бюджетування і контроль	<i>Проблемна лекція</i> з питань взаємоузгодження та взаємопоєднання бюджетів. <i>Презентація</i> результатів роботи в малих групах
Тема 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	<i>Проблемна лекція</i> з питання прийняття рішення стосовно оптимального розміру обсягу виробництва, ціноутворення та довгострокових рішень. <i>Ділова гра</i> "Управлінське рішення в умовах невизначеності"

Проблемні лекції передбачають викладення матеріалу, що включає систему проблем і вимагає самостійної пошуково-дослідницької діяльності студентів. Проблемні лекції присвячені питанням, що недостатньо розроблені у законодавчій та методично-інструктивній літературі, але є актуальними в обліковій роботі на вітчизняних підприємствах.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу і націлені на розширення знань студентів та зв'язок питань управлінського обліку безпосередньо з господарською діяльністю підприємства. Лекційне заняття спонукає студентів до самостійного вивчення матеріалу та вирішення поставлених питань.

Робота в малих групах створює можливості для набуття навичок в обліковій роботі та усунення питань, що стали незрозумілими для студентів, у процесі обговорення між ними, без детальних інструкцій з боку викладача.

Ділові ігри дозволяють реально та комплексно представляти задачі управлінського обліку, формувати у студентів уміння організовувати облікову роботу на підприємстві, та завдяки появі у кожного студента відповідальності за правильність ведення дорученої ділянки обліку перед групою, активізує процес набуття вмінь та навичок.

10. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять.

Перевірка та оцінювання знань студентів може проводитись у таких формах:

1. Експрес-тести (на лекціях).
2. Захист лабораторних робіт.
3. Проведення проміжного контролю.
4. Проведення підсумкового письмового контролю.

Для оцінки роботи студента протягом семестру підсумкова рейтингова оцінка розраховується як сума оцінок, які студент отримує під час лекційних, практичних (семінарських), лабораторних занять та оцінок за контрольні заходи (табл. 8). Максимальна рейтингова оцінка за вивчення дисципліни в семестрі 100 балів. Дисципліна вважається зарахованою, якщо підсумкова кількість балів за результати успішності студента складає мінімум 60 балів.

Таблиця 8

Накопичувальна рейтингова система оцінювання

Теми дисципліни	Види заняття, контрольний захід	Кількість балів
1	2	3
1-й семестр		
Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку. Тема 2. Класифікація і поведінка витрат	Лекція 1: робота на лекції	2
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2
	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	3
	Есе "Роль та місце управлінського обліку в системі управління підприємством"	3
Тема 3. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	Лекція 2: робота на лекції	2
	Контрольна робота на лекції	4
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2
	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	4
Тема 4. Методи обліку витрат та	Лекція 3: робота на лекції	2
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2

калькулювання собівартості продукції	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	4
	Презентація "Порівняння порядку калькулювання в системах управління витратами підприємства за повними та змінними витратами"	3
Тема 5. Системи калькулювання за повними витратами	Лекція 4: робота на лекції	2
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2
	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	4
Тема 6. Системи калькулювання за змінними витратами	Лекція 5: робота на лекції	2
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2
	Контрольна робота	5
	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	4
Тема 7. Облік і контроль за центрами відповідальності	Лекція 6: робота на лекції	2
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2
	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	4
Тема 8. Бюджетування і контроль	Лекція 7: робота на лекції	2
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2
	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	4

Закінчення табл. 8

1	2	3
Тема 9. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	Лекція 8: робота на лекції	2
	Підсумкова контрольна робота	20
	Лабораторні заняття: виконання завдання	2
	Ділова гра "Управлінське рішення в умовах невизначеності"	2
	СРС: оформлення та захист звіту з лабораторної роботи	4
Загальна кількість балів		100

Приклад підсумкової контрольної роботи наведено далі.

Зразок підсумкової контрольної роботи

Завдання (5 балів)

Підприємство отримало два замовлення: № 1 і 2, на виконання яких використано основних матеріалів на суму 5 000 грн (у тому числі на замовлення № 1 – 3 000 грн, а на замовлення № 2 – 2 000 грн). Нарахо-

вана заробітна плата у сумі 1 000 грн, у тому числі зарплата на замовлення № 1 – 600 грн, а на замовлення № 2 – 400 грн. Загальновиробничі витрати на обидва замовлення становили 800 грн. Базою розподілу вважається основна заробітна плата виробничих робітників.

Необхідно скласти основні господарські операції та бухгалтерські записи, визначити собівартість замовлень № 1 та 2.

Завдання (5 балів)

Визначити фінансовий результат діяльності підприємства на основі використання різних методів оцінки запасів, встановити їх вплив на фінансовий результат діяльності підприємства та сформулювати відповідні висновки.

Таблиця

Вихідні дані для розрахунку фактичної собівартості запасів, грн

Основні характеристики	Кількість, шт.	Ціна, грн	Сума, грн
Залишок на початок місяця	100	40	4 000
Надійшло протягом місяця:			
06.01.13	1 000	45	45 000
10.01.13	1 000	50	50 000
20.01.13	1 000	55	55 000
Використано на виробництво	3 020		
Залишок на кінець місяця	80		

Завдання (5 балів)

На підставі даних таблиці, сформулювати бюджет виробництва для підприємства, яке випускає два види продукції – А і Б.

Таблиця

Вихідні дані

№ п/п	Основні показники	Види продукції	
		"А"	"Б"
1	Плановий обсяг продажу, т	6 000	2 000
2	Планові залишки готової продукції на кінець звітної періоду, т	1 000	500
3	Планові залишки готової продукції на початок періоду, т	200	150

Завдання (5 балів)

Структурному підрозділу Б було заплановано досягти річного прибутку від продажів у сумі 360 000 грн при величині змінних витрат 35 000 грн. Фактично виручка від реалізації склала 295 000 грн, а фактична ціна за одиницю продукції зросла на 10 % проти запланованої.

Дати характеристику центру відповідальності та можливості впливу керівника на його результати діяльності.

Розрахувати скоригований бюджет структурного підрозділу з урахуванням зміни витрат протягом року. За результатами аналізу сформулювати висновки щодо оцінки ефективності діяльності підрозділу та можливості покращення його результатів.

Викладач _____

Для оцінки підсумкової контрольної роботи використовуються критерії, які наведені в табл. 9.

Таблиця 9

**Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи
з навчальної дисципліни**

Критерії оцінювання	Бали
1	2
Завдання не розв'язано, труднощі розв'язання завдання на елементарному рівні. Студент викладає матеріал уривчастими реченнями	0,5

Закінчення табл. 9

1	2
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули, необхідні для здійснення розрахунків. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	1,0
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них. Студент без достатнього розуміння відтворює основний навчальний матеріал та виконує завдання	1,5
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них, виконані найпростіші розрахунки	2,0
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них, виконана більша частина розрахунків з наявністю істотних помилок	2,5

Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них, виконано всі чи майже всі розрахунки з наявністю істотних помилок	3,0
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них, виконано всі чи майже всі розрахунки з наявністю незначної кількості помилок	3,5
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них, виконано всі розрахунки без помилок. Відповідь неаргументована, висновок відсутній	4,0
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них, виконано всі розрахунки без помилок. Висновок поданий, проте містить концептуальні помилки і є недостатньо аргументованим. Студент достатньо володіє знаннями навчального матеріалу та здатний їх правильно використовувати для вирішення завдань	4,5
Визначено алгоритм розв'язання завдання, наведено формули та пояснення до них, виконано всі розрахунки без помилок. Висновок поданий і є достатньо аргументованим, містить посилення на нормативні документи, праці вітчизняних та зарубіжних учених. Студент демонструє вміння встановлювати причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки	5,0

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни згідно з Методикою переведення показників успішності знань студентів ХНЕУ в системі оцінювання за шкалою ECTS конвертується в підсумкову оцінку за шкалою ECTS (табл. 10).

Таблиця 10

Переведення показників успішності знань студентів в систему оцінювання за шкалою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою	Залік з дисципліни
A	90 – 100 балів	Відмінно	Зараховано
B	82 – 89 балів	Добре	
C	74 – 81 балів		
D	64 – 73 балів	Задовільно	
E	60 – 63 балів		
FX	35 – 59 балів	Незадовільно – потрібне повторне перескладання	Незараховано
F	1 – 34 балів	Незадовільно – потрібне повторне вивчення	

11. Рекомендована література

11.1. Основна

1. Войнаренко М. П. Управлінський облік : [підручник для вищ. навч. закладів] / М. П. Войнаренко, Л. П. Радецька, Л. В. Овод. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 363 с.
2. Голов С. Ф. Управленческий учет / С. Ф. Голов. – Х. : Фактор, 2009. – 779 с.
3. Нападовська Л. В. Управлінський облік : підручник для вузів / Л. В. Нападовська. – [2-ге вид., доопрац. та допов.]. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с.
4. Управлінський облік : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Г. О. Партин, А. Г. Загородній, Т. І. Свідрик та ін.] ; Нац. ун-т "Львів. Політехніка". – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2013. – 278 с.
5. Фаріон І. Д. Управлінський облік : навч. посібн. з практ. задачами та тест. завданнями [для студ. вищ. навч. закл.] / І. Д. Фаріон, Т. М. Писаренко ; Терноп. нац. екон. ун-т. - Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – 387 с.

11.2. Додаткова

6. Вахрушина М. А. Бухгалтерский управленческий учет : учебник для вузов / М. А. Вахрушина. – [2-е изд., доп. и пер.]. – М. : Омега-Л; Высшая школа, 2003. – 528 с.
7. Карпова Т. П. Управленческий учет : учебник для вузов / Т. П. Карпова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 351 с.
8. Охотник С. И. Управленческий учёт : обучающий курс / С. И. Охотник. – Днепропетровск : Акцент ПП, 2012. – 436 с.
9. Управлінський облік: практикум : навч. посіб. / Л. В. Нападовська, С. Я. Король, О. І. Мазіна ; за заг. ред. Л. В. Нападовської. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 300 с.

11.3. Ресурси мережі Інтернет

10. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : <http://ovu.com.ua>.
11. Офіційний веб-сайт Міністерства статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.org>.
12. Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua.
13. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
14. Офіційний веб-сайт Міністерства доходів і зборів України. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>.
15. Офіційний електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua.
16. Офіційний електронний каталог Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>.

Зміст

Вступ	3
1. Кваліфікаційні вимоги до студентів	4
2. Тематичний план навчальної дисципліни	10
3. Зміст навчальної дисципліни	11
4. Плани лекцій	18
5. Лабораторні заняття	20
6. Самостійна робота студентів	22

7. Контрольні питання для самодіагностики	25
8. Індивідуально-консультативна робота	29
9. Методики активізації процесу навчання	29
10. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів	31
11. Рекомендована література	36
11.1. Основна	36
11.2. Додаткова	36
11.3. Ресурси мережі Інтернет	37

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК"
для студентів спеціальності
8.18010016 "Бізнес-адміністрування"

всіх форм навчання

Укладачі: **Гаврильченко** Олена Володимирівна
Кіпа Денис В'ячеславович

Відповідальний за випуск **Лепейко Т. І.**

Редактор **Бутенко В. О.**

Коректор **Бутенко В. О.**

План 2014 р. Поз. № 69 ЕВ. Обсяг 39 стор.

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.*